

Дуся

Спочатку ще не дуже страшно...

Спочатку пухнуть ноги.

Вони все дужче терпнуть, дубіють, стають такі тяжкі та повні, наче дві бодні*, наче хтось із середини щодня наливає їх оловом, і вони вже не тримають тебе, як тримали колись, а лишень заважають.

Вони тобі немилосердно сверблять, і ти їх обережно — аби не продерти шкіру — чухаєш. Шкіра на них усе тоншає, тоншає, жовкне, напинається, попід нею бродить собі якась жовта вода, і ти розганяєш її, гладíš рукою — намагаєшся виправити те, що вже сталося з тобою. Не з усією тобою — поки що тільки з твоїми ногами.

Ти обзираєш себе, гамуєш дрижкаки в животі; ти хочеш негайно одужати — не чекати, не дозволити пекучій воді налити тебе цілу; намагаєшся не думати про те, що буде далі, трудішся, як дурна, аби забутись, не дивитися, не чути, не вірити... Та приходить час, коли ти вже нічого не можеш, бо вода є вода... Її природа — вільно гуляти там, де їй треба...

Далі тебе поволі розносять геть усю — од кінчиків пальців на ногах до маківки голови... Криючись од мами з Мироськом, на світанку, коли всі ще сплять, розглядаєш себе вже не з острахом — із жахом. Обмацуєш теплі нагі стегна, потім ховаєшся

* Бодня — діжка.

під одержу — не хочеш, аби бачили, аби знали, аби плакали... Досить тих плачів, тих жалів, тих голосінь...

Мирось також спух, тіло його у виразках і ямах. Мама мовчить і все частіше дивиться крізь нас. Вологий її погляд ковзає понад нашими скүленими тінями і шворнями впирається у стіни, забивається намертво й аж там перестає тремтіти. Сама ж вона не пухне — всихається. Руки і ноги її тоншають, видовжуються, і вона стає схожою на чашлю — худа та висока, ще гарна така, тільки лицем чорніша за ніч. Якось вона милася, і я побачила, що у неї вже немає грудей. Замість них — розкішник колись, високих, пружних — zostалися два зморшкуваті мішки, які ще якось тримаються тіла.

Мені дев'ятнадцять... Миросеві лише п'ятнадцятий... У Мачухах зима тридцять третього... Нашу нову теплу хату ще в грудні ми продали за вісім буханців хліба, самі ж перебралися до бабиної старої... Того хліба давно вже нема, зерна теж. Мама од світанку і до пізнього вечора у колгоспі. Часом приносить звідти мізерний кулачок проса або вівса. Ховаемо як можемо, потім перетираємо на мукү, бівкаємо* з водою...

Їсти... Жити...

Господи!

Не ходимо — крадемося селом — котами, кротами, дрібною мишвою, павуками, однією великою потворною сороканіжкою, — і кожна нога її пухне та свербить... Вона суне своє роздуте жовте черево по землі й вижирає навколо себе усе, що лишень може пережувати. За нею тягнеться слід, чорний та гнилий, і я знаю, що на тім мертв'яку**, котрий залишає вона — людська сороканіжка, — ніколи вже не зросте навіть трава...

Розмовляємо пошепки, перешіптуємось — наче солому жуємо. Лиш вона не жується — залазить між зуби, застрягає

* Бевка — юшка з води (молока) і борошна; забевкати — заколотити кушку; інша назва — затируха.

** Мертв'як — мертве місце, де нічого не росте.

у піднебінні, заважає вимовити невимовне, те, котрим давимося, котрим труїмося, котре вертаємо і заново ковтаємо, бо ж час такий... А ввечері засинаємо як убиті — кожне у своєму кутку, на своєму помості, що мало кому навіть стане престолом. Намагаємось міцно вспатися, дуже міцно, так, аби вже ніколи не прокинутися і не впертися очима у сліпі вікна, забиті мішковиною, у голі стіни пустки, котра ще вчора була чнеюсь хатою і знала запахи з печі...

Соля

Спочатку ще не так страшно...

Лише розпухаєш...

Просто ти така, яка є, — не-знач-на, не-по-міт-на...

Просто живеш. Просто їси. Щось заїдаєш... день нинішній, день учорашній. Просто ростеш — рік у рік робишся більшою, ще більшою, іде... Час викруглює тобі лице, розносить твої стегна, литки, руки, живіт, наливає вагою ноги.

Спершу розносить стопи.

Трохи дивно...

Вони чогось набрякають, і ти вже ледве виходиш з будинку, ледь переступаєш сідці, пороги... Ти думаєш, що просто нахворілася, настраждалася, перевтомилася, пережила важкі дні, що достатньо буде лише прилягти, одіспатися — і тебе, як багато разів до цього, полікує ніч...

Ні, спочатку не так страшно.

Ти частіше перемучена, задихаєшся, пітнієш, постійно чуєш запах свого тіла і ніяк не можеш одмитися. Тобі здається, що ніхто більше його не чує — давно забутий дух чистоти ще живе десь у твоїй голові. Але й він покидає з часом... Ти стаєш неохайною, незграбною, занудною, байдужою до одвічних жіночих радощів...

Потім тебе перестає торкатися твій чоловік.

Спершу він вдало маскується: поспіхом обіймає, поспіхом цілує сухими губами — мов птах, що знічев'я клює у руку. Коли ти поруч, сідає десь неподалік... Він іще тримається — мужньо приховує свою огиду до тебе, до твого роздутого тіла, до твоїх масних, налитих жиром стегон, але дуже скоро здається — усе частіше одвертає погляд, усе частіше першим покидає ліжко на світанку, аби не бачити, як ти одягаєшся...

Вам обом іще не страшно.

Ви іще пара, він іще чоловік, а ти — дружина, вам іще не одібрало пам'ять — звично бавитеся у ввічливість, у любов, у сім'ю... Волієте не думати... Але ця гра минає — його огида стає помітною, такою зримою, що треба бути сліпою, аби не прочитати її в очах, які навпроти. Напруга висуває гострий писк з-під ковдри, разом із вами витісняє звідти любов і ніжність. Ваше ліжко вистигає, робиться зимним — аж льодяним, робиться порожнім...

Твій одяг росте разом із тобою, щільно обліплює, а там — і взагалі приростає до тебе, наче друга шкіра. Шар за шаром ти обростаєш одежею — широка розлога капуста, — ховаєш під листям свою тверду серцевину... Якось насувається вечір — і ти навіть починаєш спати одягнена...

Тобі потрібна більша частина ліжка, ти занадто голосно спиш, щоночі твої груди розроджуються хрипами, і він, твій терплячий, твій законний чоловік, мусить обережно повертати тебе на бік, аби задрімати, аби добутися до ранку, зрештою — вижити... Далі — йому набридає, подушка і ковдра переходять спати до іншої кімнати, бо там, де спиш ти, йому задушно...

Навіть тоді ти ще не розумієш.

Тоді ще не боязко.

Дуже боляче, та не боязко — навіть трохи легше...

І ти знову просто живеш, просто пухнеш. Лежмалежиш і не думаєш ні про що. Є тільки одне, чого іще хочеться, не так тобі, як тварині, котра оселилася у твоєму тілі, — їсти. Ця ненажерлива, ця захланна істота змушує тебе зводити голову і тягнути своє тіло до їдальні...

Якось дорогою од ліжка до стола, дорогою у п'ятнадцять нещасних кроків, ноги одмовляють тобі... А насправді то одмовляє серце, і ти задикаєшся... Аж тоді він приходить — сей дивний страх, се жаске одчуття порожнечі, близької прірви, якоїсь фатальної та невідворотної темені. А ти, лезачи на підлозі посеред чепурного полтавського будинку, зазираєш на її самісіньке дно і хочеш піднятися, хочеш не доповзти, а дійти до неї сама, добрести своїми опухлими ногами, дотягтися своїми товстими руками, осягнути своїми збайдужілими очима і навек запам'ятати.

І ти просиш у Нього допомоги — просиш урятувати тебе...

Свирид

Яке ж вона диво — Тамара.

Ані руху різкого, ані слова наперекір.

За воду тихіша, за горлицю ласкавіша. Увірувала в мене, наче в небеса увірувала. Пірнула мені за пазуху й не вигулює. Так би і грілася, так би й сиділа, якби я дозволив.

Я не дозволяю.

Не можу дозволити.

Не можу дати їй ні руки своєї, ні серця, ні слова. Лише лантух із зерном чи картоплею, лише гречки мірку та консерву радянську іноді. Більше нічого.

А вона і не просить. Може, боїться, що одкинуся од неї, одвернуся. Може, думає, що, коли на серце моє зазісне, гордість дівоча її задушить. Любить мене безмовно, бачу, що любить; бачу, як тане в моїх обіймах, як плавиться, тече восковою свічкою, як

стелить мені постіль і сама стелиться; як довго-довго тремтять її вії, коли я присуваюся ближче; як тонко бринить струна її голу, коли ніч пронизує блискавиця нашої пристрасті...

Я вже любив колись — нічого доброго із того не вийшло.

Я боюся знов полюбити.

Тіло Тамарине жадібно випасаю, словами її ласкавими гоюся, шкіру порепану перед нею, наче змії, скидаю — за ніч обростаю новою і виповзаю в теміль: подалі од неї, од її хати, що пахне травою, од погляду її матері, котра дивиться так, ніби удавити мене задумала...

Тамару свою покірну вкотре у сінях між собою та стіною затискаю:

— Треба аби вийшла кудись Орина, — шепочу тихо, а сам зубами кофтину на Тамарі задираю од пупа і до грудей, котрі уже дрижать так схвильовано, так солодко, таким вогнем зайнялися, що їй лице обтікають.

— Вона зараз сама додумається, — Тамара регоче тихенько, у маківку голови мені дише. — Мамо! — гукає голосно. — Мамо, нам Свиридолії приніс. Треба зховати. — І бігом од мене одскакує, кофтину на собі поправляє. Мене першим до хати, сама — за мною.

Орина неохоче з печі висувається. Видно, тяжко їй. Ноги повні, вайлуваті, одслужили своє. Коли колгосп у Мачухах з'явився, Орину до праці виходити зобов'язали. То вона вже у перший день до колгоспу не дійшла. Так і осіла біля хати. А Тамара ходила. Аж доки не додумалась молока украсти. Сперіщили її нагаєм та їй усі трудодні зняли. Більше робити не дають.

Тож я їхня єдина опора, їхня надія на життя.

Я їхній посланець Божий.

І хоч Орина досі зубами скрегоче, коли я до Тамари приходжу, та слова мені кривого сказати не сміє, з хати тікає і ходить десь так довго, скільки мені треба...

Що ж?

Така ціна, Орино.

Така-от плата...

— Може, я до тебе ходитиму? — Тамара мені у шию дише. — Щоб мамі очей не мозолити... — Пестить мене, мов дитину, обцілює од чола до колін. Губами груди мені лоскоче.

— Навіть не думай! — одкидаю червону хвилю волосся, аби лице її бачити. — Не можна тобі до мене.

— Чого ж, Свириде? — покусує мене за шию, граючись. — Жінка кочергою одлупить? — піджартовує собі, лащиться, кепкує з мене.

— Помовч уже! — прошу її владно, наказую. Вона і не продовжує... Мовчки рукам моїм отдається... А там і я забуваюся...

Ніколи б не повірив, що така бентежна вона, така ніжна, така дивовижна, така, наче тісто, податлива, така смачна. Набуваюся нею, наїдаюся нею, розчиняюся в ній, знову і знову вивергаю із себе сіль, вивергаю всю свою гіркоту на її теплий живіт...

Десь попід вікна ходить Орина, визираючи світла у шибі... Світло означає, що мені час, а їй до хати вертатися можна.

Але ми довго не палимо каганця...

Тамара у мене на плечі задрімала... Приборкана... Безборонна...

Моє насіння у ямці її пупа гріється...

І, на щастя, не проростає...

Дуся

Тосько Лантушок не любить людей.

Ще як у дитячих лігах був, люди у нього на очах батька його забили. Ніби за те, що на чуже добро руку приклав, а на правду — хто його зна... Скрутили в баранячий ріг, вила у груди засадили — та й по всьому.

— Ракла!* — кричали навіжено. — Ракла! Ракла! — у три-чотири-п'ять чоловічих голосів лементувало того дня небо над Мачухами. — Ракла!

Малій Тосько не знав тоді, за що батька карають, вуха долоньками затиснув, під призьбу забився і од страху дрижав. Колінцями у саму землю вгруз — у дрібну товчену піщину, серця не чув, через раз дихав.

— Ракла! — стукало, тупало, бехало його по діточій голові, забивалося під біляве волоссячко — у саме тім'ячко. — Ракла! — вигулькувало, ніби голка з грубої мішковини, і впиналося з іншого боку — прохромлювало наскрізь маленьку людську мурашку, що знайшла сховок для свого тремтливого тільця і ніяк не могла затулити вуха так щільно, аби нічого того не чути. — Ракла! — ще раз навалилося, а далі як виникло раптово, так само і стихло. Лишень захрипіло десь недалеко ослабленим батьковим голосом...

Він, Тосько, восьмирічна дитина, прислухався іще раз, повільно випіз зі свого сховку і отак, на колінцях, на колінцях, давай виповзати на середину двору, туди, де, прохромлений чиймись гострими вилами, вже у Босі спочивав його неньо — Ясьо Лантушок... Так над батьковим тілом увечері Августина його й застала... Тосько вже навіть плакати не міг — на все своє життя очі виплакав...

Одгоді Тосько не любить людей.

Ніколи не знав тих, котрі його татові життя урвали, але й інших не шанує. Дивиться на кожного — ніби не на людину дивиться — на порожнє місце, а коли і говорять з кимось — то мов пісок із губи спльовує... Мовчить зазвичай — наче на смерть тебе вже прирік. І пів життя прскаив, і в сивий волос зайшов, навіть згорбився трохи, але й на цяпочку не подобрів. Ніхто в Мачухах терпіти його не може. Лишень кобила гніда, така сама стара і бриклива, прикилася коло нього — наче Бога, Тоська свого слухає... А так — ніяка душа жива не витримує.

* Ракла — злодій.